

כג. טעמים למצוות טומאה וטהרה (נט-סב)

נט

אמר הכוזרי: הַיֵּשׁ אֶצְלָךְ בְּזֶה דְּבַר מָה (=הסבר וטעם לעניין הצרעת) הַמְּנִיחַ אֶת הַדַּעַת וּמִקְרָב (אותו לשכל)?

ס

אמר החבר: כְּבָר אֲמַרְתִּי לְךָ (א,עט; א,צח; ב,כו; ב,מח) שְׂאִין יַחַס בֵּין שְׂכָלֵינוּ וּבֵין הָעֲנָן הָאֱלֹהִי, וְרֵאוּי שְׂלָא נִשְׂאָף לְתַת טַעְמִים לְכַמו אֱלֹה הַדְּבָרִים הַגְּדוּלִים.

אָבֵל²⁹¹ אָנִי אוֹמֵר - אַחַר בְּקִשְׁת הַמְּחִילָה, וּמִבְּלִי לְהַחְלִיט שֶׁהוּא כֵן (=שזהו אכן הטעם) - שְׂאֵפְשֵׁר שִׁיְהִיו הַצְּרַעַת וְהַזִּיבוֹת תְּלוּיוֹת בְּטַמְאָת הַמֵּת²⁹². כִּי הַמּוֹת הוּא הַהֶפְסֵד הַיּוֹתֵר גָּדוֹל, וְהָאִיבָר הַמְּצַרֵּעַ - כַּמֵּת, וְכֵן שְׂכַבַת הַזֶּרַע הַנֶּפְסֵדָת (קשורה במוות) מִפְּנֵי שֶׁהִיא בַּעֲלַת רוּחַ טְבַעִית מוֹכְנָה לְהִיּוֹת זֶרַע וַיִּתְּהֶנָּה מִמֶּנּוּ אָדָם, וּלְפִיכֵךְ הַפְּסֵדָה (הוא) הַפֶּךְ לְסִגְלַת הַחַיּוֹת וְהַרוּחַ²⁹³.

וְלֹא יִשְׁיִגּוּ (=יחושו, יתפשו) כְּמוֹ זֶה הַהֶפְסֵד (של טומאת זיבה), לְעַדִּינוֹתוֹ (=בשל עדינותו), אֲלֵא בַּעֲלֵי הַרוּחוֹת הָעַדִּינוֹת וְהַנֶּפְשׁוֹת הָאֲצִילוֹת, הַדְּבֻקוֹת בְּאֱלֵהִיּוֹת וּבְנִבְנוֹאָה אוּ בְּמֵרְאוֹת הַצּוֹדְקִים וְהַחַזְיוֹנוֹת הַמְּתַאֲמָתִים²⁹⁴.

הערות - ילמד ענוים דרכו

291 כיוון שלאדם חוקר שאינו תמים יש לקרב את הדבר אל השכל בטעמים ששורשם בחכמה האלוהית, כנ"ל בסוף סעיף כו.

292 רש"י לבמדבר יט, כב: "המת - אבי אבות הטומאה". ולפיו יש לומר גם לגבי טומאת יולדת, שכיוון שהיתה בה תוספת חיים בזמן ההיריון והסתלקה ממנה על ידי הלידה - חסרון החיים יוצר בה טומאה.

293 בחז"ל נקראת טיפת הזרע "טיפה סרוחה". ועיין עולת ראייה עמ' קסז: "ריח טוב הוא סמל לקדושה" ("חמרא וריחני פקחין" - הוריות יג, ב) ריח סרוחן הוא סמל לרע. עניין הסרוחן של טיפת זרעו של האדם, שורשו ההסתרה שמחביאים בה את קדושת הנשמה בכדי לתת מקום לבחירה חופשית. כלומר במיתת מלכים שורפים כלי תשישם (ע"ז יא, א), וזהו סמל כבודם. כן סרוחן זה משמש סמל גבהות האדם. והוא הדין רימה ותולעה של האדם שכבר מת, להסתיר מעלתו מעיני החיים, ובכדי לאפשר בחירה חפשית".

294 שמענו סיפורים בימינו על גדולי עולם שהיו רגישים לעניינים רוחניים, שאנשים מסביבם לא חשו. כמו הרב מרדכי אליהו זצ"ל שהרגיש שיש צלבים בחדרו, והראי"ה קוק זצ"ל שהריח סרוחן בעוברו בקרבת כנסיות, כמו שכתב בשמונה קבצים ב,נח: "בילדותי הייתי מרגיש סרוחן של בית הכיסא מבתי התפלות של הגויים, אף על פי שהיו לכאורה נקיים מאד, ועמדו בתוך גן של עצים נטועים". ז"ל הראי"ה בשמונה קבצים ו, יט: "ארבעה דרכים ישנם לקימת חצות: האחד - החזרת הנשמה להגוף בדיק, הבאה מתוך הרגשה פנימית בעילוי העולמות ויקיצתם בנקודת חצות לילה. הב' - על ידי רוח צפונית הבאה על ידי כנור התלוי למעלה ממראשותיו של דוד מלך ישראל החי וקיים. הג' - על ידי קול התרנגול, המכריז ואומר, קומו ישנים מתרדמתכם. הד' - על ידי מכונה מעשית, כמו התיקלא, ומשקלי השעות. ולפעמים באים כל הכחות יחד ומעירים. 'עורי עורי, דבורה, עורי עורי דברי שיר'".

וְכֵן יִשְׁנֶם אֲנָשִׁים הַמוֹצְאִים (=החשים) כְּכֹד בְּנַפְשׁוֹתָם כֹּל עוֹד לֹא טָהְרוּ מִטְּמֵאָתָם (=קרי).
וְכֹכֵר נִסָּה²⁹⁵ (=נבדק בניסיונות ונתגלה) שָׁהֵם (=הטמאים) מִפְּסִידִים (=מזיקים) בְּמַגְעָם (את)
הַדְּבָרִים הַעֲדִינִים, כְּפָרָחִים וְהֵינּוֹת²⁹⁶.

וְכֵן רִבְנוּ מִשְׁתַּנִּים מְשׁוּם) קְרִיבַת הַמֵּתִים וְהַקְּבָרוֹת, וּמִתְבַּלְבְּלוֹת נַפְשׁוֹתֵינוּ זְמַן מָה
בְּבֵית אֲשֶׁר הָיָה בּוֹ הַמֵּת, וּמִי שֶׁלְּבוּ גַם - אֵינוֹ מִשְׁתַּנֵּה בְּגִלְלָה זֶה.

כְּמוֹ שֶׁאֵנוּ רוֹאִים כְּעֵינַן זֶה בְּשִׁכְלֵיּוֹת (=בענייני השכל): מִי שֶׁמִּבְקֵשׁ זְכוּת מִחֻשְׁבָּה
בְּחֻמּוֹת הַמּוֹפְתִיּוֹת, אוֹ זְכוּת הַנֶּפֶשׁ לְתַפְלָה וְלִקְרִיאָה אֶל ה', מוֹצֵא הֵזֶק מִהַמְזוֹנוֹת
הַגְּסִים וּמִמּוֹת הַמְּאָכֵל וְהַמְשֵׁתָה, וְכֵן הוּא מוֹצֵא הֵזֶק מִיִּשְׁבִּיחָה עִם נְשִׁים, וּמִחֻבְרַת
בְּעַלֵּי לְצוֹן, וְהַתְּעַסְקוֹת בְּשִׁירֵי לִיצְנוֹת וְעֶגְבִּים (=שירי חשק ואהבה)²⁹⁷.

הערות - ילמד ענוים דרכו

295 כמו במקומות אחרים, גם כאן מביא ריה"ל לראיה ולהסבר דוגמאות מהמציאות הגשמית - הטבעית.
זאת מפני שגם הגוף הוא יצירה אלוהית, וכללי פעילותו תואמים את כללי פעילות המציאות
הרוחנית.

296 רמב"ן בראשית לא, לה: "היו הנידות בימי הקדמונים מרוחקות מאד, כי כן שמן מעולם 'נידות'
ליריחוֹק, כי לא יתקרבו אל אדם ולא ידברו בו. כי ידעו הקדמונים בחכמתם שהבלזן מזיק, גם מבטן
מוליד גנאי ועושה רושם רע (= חשש צרעת) כאשר ביארו הפילוסופים, עוד אני עתיד להזכיר
ניסיונם בזה (ויקרא יח, ט). והיו יושבות בדד באוהל, לא יכנס בו אדם. וכמו שהזכירו רבותינו
בברייתא של מסכת נדה: 'תלמיד אסור לשאול בשלומה של נדה, רבי נחמיה אומר: אפילו הדיבור
היוצא מפיה - הוא טמא, אמר רבי יוחנן: אסור לאדם להלך אחר הנדה ולדרוס את עפרה' שהוא טמא
כמת, כך עפרה של נדה טמא, ואסור ליהנות ממעשה ידיה. ולכך אמרה רחל: ראויה הייתי לקום מפני
אדוני לנשק ידיו, אבל דרך נשים לי ולא אוכל להתקרב אליך, וגם לא ללכת באהל כלל שלא תדרוך
אתה עפר רגלי. והוא החריש ממנה ולא ענה אותה, כי לא היו מספרים עמהן כלל, מפני שדיבורה
טמא".

הרמב"ן בדרשת "תורת ה' תמימה": "כן העניין שאסר הכתוב אשתו של אדם עליו, כלומר בימי
נידתה, הוא מצד התולדה. כי ידוע, והרופאים כתבו כן, כי הנדה בעוד שהיא שופעת - לא תתעבר,
והיה זה עצמו טעם כי הכתוב אוסר האשה - רק לקיום המין. ועוד טעם גדול מזה מ"ש רבותינו
בב"ר שהוולד הנולד מן הנדה - יהיה מצורע. והם אומרים בזה פלא גדול מפלאות התולדה, שהם
ז"ל אומרים שאם שימש ביום ראשון לנדתה - נעשה מצורע לעשרים שנה וכו', וצריך עיון (=)
במציאות שאין אנו רואים שכך קורה בפועל), ואנחנו אינן חכמתנו מגעת לדעת זה (= אך לפי ריה"ל
התשובה פשוטה: רגישות זו לא תגלה אלא רק כשיש שכינה בישראל). אבל על כורחנו נודה שהוא
רע לצרעת... וכן יש בזה סימן נראה בתולדות, כי אריסטוטליס כתב בספרו והוא דבר מנוסה, כי אם
תסתכל הנידה בתחילת נידתה במראה של זכוכית היטב היטב, יראה בזכוכית כתם אדום טיפת דם
כחרדל. ואם בזכוכית תדבק, קל וחומר לוולד, והנה היא כאפעה הממית בראיה".

ויש להעיר שבימינו שלא חזרה עדיין שכינה ואין אנו שומרים טומאה וטהרה, ואנו כולנו טמאי
מתים, כל הדרכות חז"ל ביחסם לנידה לא נאמרו למעשה, מלבד איסור אשה לבעלה, שהוא עניין
של "איסור" ולא של טומאה. וכבר ביארתי עניין זה בספר הדריכני באמתך עמ' 67. עיין עוד כוזרי
גמט; מסכת ידיים ד, ו; אוהחה"ק במדבר יט, ב; עקידת יצחק שער עט.

297 זה הטעם מדוע הקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה, שהרי חיות השכינה גדולה בהם יותר ועל
כן הם רגישים יותר לכל סטייה קלה. על כן צריך האדם לדעת שעל אף שיש דברים המותרים על פי

סא

אמר הכוזרי: זה מניח את דעתי לגבי ספקה של הנפש למה זה יטמא המותר היסודי הזה, רצוני לומר שכבת הזרע, וכלו (=אף שכולו רק) רוח, מה שאין מטמאים השתן והצואה, למרות מאוס ריחם ומראם ורבוים²⁹⁸.
ונשאר לי (ספק בהבנת הטעם של) צרעת הפגד והבית.

סב

אמר החבר: כבר אמרתי (ב.נח) שהיא מסגלות השכינה, והיא היתה (שוכנת) בישראל במעלות (=בבחינת) הרוח (השוכנת) בגוף האדם, מעניקה להם חיות אלהית ונותנת להם הדר ויפוי²⁹⁹ וזיו³⁰⁰ בנפשותיהם ובגופותיהם ובתארים ובמשפניהם. ובעת שמתרחקת

הערות - ילמד ענוים דרכו

ההלכה, אם הוא תלמיד חכם אין הוא יכול להסתפק במה שהוא מחויב ככל העם, אחרת הוא ינוק, והנוק שיהיה בו יהיה גדול יותר מאשר הנוק בפשוטי העם.

298 משנה מסכת ידיים ד,ו: "כתבי הקודש מטמאים את הידיים וספרי המורוס אינם מטמאים את הידיים... עצמות חמור - טהורים, ועצמות יוחנן כה"ג - טמאים... לפי חיבתן - טומאתן".

299 בבא מציעא פד,א: "אמר רבי יוחנן: אנא אשתירי משפירי (=קירון פנים) ירושלים... שופריה דרב כהנא מעין שופריה דרבי אבהו, שופריה דרבי אבהו מעין שופריה דיעקב אבינו, שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון". ומכאן תבין גמרא בברכות ה,ב: "רבי אלעזר חלש, על לגביה רבי יוחנן. חזא דהוה קא גני בבית אפל, גלייה לדרעיה ונפל נהורא. חזייה דהוה קא בכי רבי אלעזר. אמר ליה: אמאי קא בכית?.. אמר ליה: להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא. אמר ליה: על דא דואי קא בכית, ובכו תרוייהו". היינו שבכו על החורבן שגרם שקירון הגוף שבישראל יתעמעם. שמונה קבצים א,תרעז: "לגוויות בריאות, טהורות ונקיות, הדורות במידתן גם בחיצוניות, ולנשמות אציליות זכות, אמיצות ומלאות חן, לזה צריכים לשאוף להרבות בעולם, ובראש כל בישראל, ומתחלת כל בין תלמידי חכמים. כל המחשבות שהן מפריעות את הקשר של המבוקש הכפול הזה, צריכים לדחות. וכל מטרת החיים צריכה להיות להוציא אל הפועל את המבוקש הקדוש הזה, בין ע"י אמצעיו המעשיים והשכליים, בין ע"י אמצעיו הרוחניים הסגוליים". הרב הנזיר, זכו שכינה ביניהם, עמ' קלא: "ותמצא חן בעיניו - שאם לא כן הנה הוא עסוק תמיד למעלה לקבל שפע ולינק מאמו, עד אשר הכלה העליונה תעדה כליה ותקשט עצמה, ואז יזדווג עמה וישפיע בה (עץ חיים, שער ט"ל דרוש ב): גילוי ייחוד העולם האידיאלי העליון במלכות העולם הזה התחתון אינו בא אלא כשזה האחרון נגלה ביופי, מקושט, אורה, זוהר, רחבות, חום, נועם - אז חסדי התפארת העליונה נגלים ויורדים עליו, והעולם העליון מתאחד בתחתון וישפיע עליו. בלעדי התנאים האלה, בחיי דקדוקי עניות בדחקות וצער מחניק, המביא למיאוס העולם הזה, ועולה במופשטות עולם הבינה הטהורה מכל ציור וצורה, ואין כאן יחוד, כי הירידה לעולם הזה היא כשיבה לקלחת רותחת של גיהנם בעור ולוהט. אין עשירות במקום עניות, ואין זיווג במקום מיאוס וכיעור, הכוון בצער. רק אחרי שמלכות העולם הזה תקשט ותעדה כלי יופייה, ויוסר ניוולה, וירבה אורה - מתגלה רצון העולם העליון האידיאלי אליה להתאחד בחדה ולהשפיע עליה".

300 רמח"ל, דעת תבונות סי' פו: "אם תדקדק דקדוק עמוק על הבניין הזה של האדם, הנה מלבד הדמות של הגוף בתבניתו, ומלבד הנשמה שבו בצורה אשר לה, הנה יש דבר אחד נמצא מתחתברות שניהם - הוא זיו הפנים. ותראי שזהו המשתנה החי מן המת. ולא זו בלבד, כי אפילו השתנות ישוב הנשמה

מהם - יסכלו (=ישתטו) דעותיהם ויתכערו גופותיהם וישתנה יפיהם! וכשהיא מתרחקת מיחידים - יראה על כל איש ואיש רשמי התרחק אור השכינה ממנו. כמו שתראה שמהתרחק הרוח פתאום בגלל בהלה ודאגה - נעשה רשם המשנה את הגוף. ונראה בנשים ובנערים לחלשת רוחם שיארע בגופותיהם - מראה סמנים שחורים ורקים מהציצה בלילה (מחוץ לבית), ויחס זה לשדים. ויש שיארעו מזה (מההליכה בלילה), ומראית המתים וההרוגים - חללים שקשה להסירם, בגוף ובנפש.

שאלות מנחות:

- ✦ לפירושו של ריה"ל, האם ניתן להסביר מדוע יהודי שנפטר מטמא טומאת אוהל, וגוי שמת אינו מטמא טומאת אוהל?
- ✦ לפי פירושו, מדוע מי שיולדת נקבה טמאה שבועיים ואילו יולדת זכר טמאה רק שבוע?
- ✦ לטעמו של ריה"ל מדוע אדם חולה או אדם בעל מום טמא בגלל כך?
- ✦ אם טומאת מת מבטאת חסרון חיים יותר מטומאות אחרות, מדוע טמא מת משולח רק ממחנה שכינה ואילו זב גם ממחנה לווייה ומצורע אפילו ממחנה ישראל?
- ✦ האם אנו רואים בימינו שבעל קרי או נידה פוגמים בניעתם ביין? מדוע?
- ✦ מה מקולקל יותר: צואה או קרי?
- ✦ מה היופי מבטא? מדוע התורה מדגישה שהאימהות היו יפות?
- ✦ האם בזמנים שאין שכינה, מום חיצוני או מחלה או חסרון יופי מלמדים על חסרון רוחני?

הערות - ילמד ענוים דרכו

בגוף מתראה בו. הלא תראי, החולה פניו רעות; ולא עוד, אלא שמחשבת הלב נראית בו, הלא תראי, פנים שוחקות, פנים זועפות, פנים מסבירות - כולם עדיהם המה של המחשבות הנסתרות בקירוב הלב. ואין הזיו הזה נמצא לא לנשמה בפני עצמה, כי הרי זיו של גוף הוא ולא לגוף בפני עצמו, כי אין לגוף זיו זה בלא הנשמה; אבל הוא הדבר הנולד מחיבור הנשמה והגוף ביחד. מכאן תבין את קירון הפנים של משה.

מסלול 1: יום ה לפרשת ויגש

מסלול 2: יום ב לפרשת ויגש